

Щербяк Ю.А.
доктор педагогічних наук,
професор кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності
Тернопільського національного економічного університету

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Вальдорфська педагогіка, як відомо, нерозривно пов'язана з ім'ям її засновника – видатного європейського мислителя, ученого, педагога Рудольфа Штайнера (1861-1925). На думку фахівців, вальдорфська педагогіка – це один із провідних напрямів сучасної європейської педагогіки, який може забезпечити ефективне гармонійне становлення особистості в нових українських освітніх реаліях. Сьогодні штейнерівські школи отримали визнання у багатьох країнах світу, оскільки їх провідні ідеї формують нову освітньо-виховну парадигму XXI ст., мета якої – творча особистість, здатна до самовдосконалення й самореалізації в сучасному суспільстві.

Вальдорфська педагогіка у вітчизняній науці розглядається в контексті розвитку реформаторського руху кінця XIX – 30-х рр. XX ст. та як окремий освітній феномен, що репрезентує самобутню систему теоретичних і дидактичних ідей, принципів, підходів до формування особистості.

В Україні вальдорфська педагогіка набула поширення в 90-х роках XX ст. Як самобутній педагогічний феномен вона стала предметом особливої уваги багатьох науковців, зокрема таких, як: Н. Абашкіна, Т. Васильєва, С.Гозак, Т. Євдокієва, О. Іонова, Л.Литвин, С. Лупаренко, О. Мезенцева, О. Папач, В. Пікельна, О. Передерій, Ф. Хортон, О. Черкасова та ін.

Сьогодні (станом на 2018 рік), 1092 вальдорфських шкіл існують у більше, ніж 60 - ти країнах Європи, Америки, Австралії, Азії, Африки. З 1990 року вони відкриті й в Україні. У 1999 році зареєстровано загальноукраїнську громадську організацію «Асоціація вальдорфських ініціатив в Україні» (АВІУ), до сфери інтересів якої входять нові педагогічні ініціативи, що сприяють популяризації і поширенню ідей вальдорфської педагогіки, курси та семінари, які дають освіту вальдорфської педагогіки і підтримують професійний рівень вальдорфських педагогів. Одним з найважливіших завдань АВІУ є адаптація вальдорфської системи до вітчизняних культурно-освітніх умов. Це ставить перед прибічниками вальдорфської педагогіки в Україні питання обґрунтування та реалізації моделі української вальдорфської школи, що інтегрує підходи Штайнер-педагогіки і національні гуманістичні традиції, а також відповідає сучасним вимогам до системи освіти нашої країни. У травні 2001 року МОН України видало наказ про впровадження вальдорфської педагогіки у вітчизняному освітньому просторі. У 2000 році ЮНЕСКО проголосило Штайнер-школу педагогікою XXI століття.

Водночас феномен вальдорфської педагогіки в українській педагогічній науці залишається ще малодослідженим, а в педагогічній теорії та практиці – малопоширеним.

Щоб зрозуміти суть вальдорфської педагогіки й специфіку самої школи, коротко розглянемо основні положення філософсько-теоретичних поглядів Р. Штайнера, які він виклав у своїй антропософії (від грец. *anthropos* – людина і *sophia* – мудрість).

- Протягом усього життя Р. Штайнер розвивав і пропагував ідею існування надчуттєвої дійсності, яку можна пізнати за допомогою інших, ніж фізичні, органів чуття. Такий шлях пізнання він назвав антропософією, тобто мудрістю про людину. Антропософія є процесом розуміння й пізнання, вона виникає в людині як «потреба серця», «усвідомлення своєї людяності». Цю істину він вбачав у пізнанні прихованої закономірності «реально-духовного світу».
- В основі вальдорфської педагогіки лежить найцікавіше антропософське вчення про індивідуальність людини, основні компоненти якої – тіло, душа і дух. Р. Штайнер писав про чотири могутніх галузі цивілізації – пізнання, мистецтво, релігію і моральність, які можуть гармонійно поєднуватися в одному корені – людському «Я». Це «Я» виступає у трьох головних функціях людської душі – волі, почуттях та мисленні, які перебувають у стані безперервного руху.
- Принципово важливим положенням антропософської педагогіки є ідея поступального і цілісного розвитку дитини, її нерозривного зв'язку із соціальним оточенням. «Саморозвиток» має внутрішню логіку, детермінацію, фізіологічне обґрунтування. У зв'язку з цим він виокремлював семирічні етапи розвитку, які мають свої «вирішальні трансформації». У цьому контексті розкривається мета вальдорфської педагогіки – виховання людей, орієнтованих на навколишній світ, чутливих до нового, здатних приймати усвідомлені рішення і брати на себе відповідальність за них і свої дії.
- Антропософська педагогіка пояснює природу дитини, виходячи з вчення про карму, яке є джерелом одного з провідних принципів вальдорфського виховання – кармовідповідності. Згідно з цим ученням людина проживає кілька взаємопов'язаних у духовному сенсі життів, і діяння в одному з них мають незворотні наслідки для наступного життя. Принцип кармовідповідності спонукає педагога глибше і змістовніше бачити природу дитини. З одного боку, він орієнтований на минуле духовне життя дитини, ознаки якого видимі в її тілесності, а з другого боку – на її майбутнє, яке забезпечується духовним розвитком дитини у момент її життя.
- Антропософський погляд на суть людини, що росте, полягає у пізнанні її «прихованої природи», утвореної з фізичного, ефірного, астрального та «Я»-тіла. Становлення особистості є серією почергових виходів з оболонки і народжень цих тіл через певні проміжки часу. У цьому положенні закорінена теорія життєвих ритмів дитини, яка відображає ідею розвитку в антропософській педагогіці.

- Вагоме значення у вальдорфській педагогіці відводиться поняттю свободи. В організаційному аспекті принцип свободи означає, що вальдорфська школа існує на засадах самоуправління, згідно з якими всі важливі організаційні питання і проблеми вирішує колегія вчителів. У школі відсутня вертикальна структура влади і підпорядкування. В її справах постійно беруть участь батьки. Усі найважливіші питання життя школи вирішуються на спільних педагогічно-батьківських об'єднаннях.
- У класичній вальдорфській школі навчання триває 12 років, а ті, хто вирішив вступити до закладів вищої освіти (ЗВО), закінчують ще 13-й (абітурієнтський) клас. Відсоток вальдорфських випускників, які стають студентами ЗВО, здебільшого перевищує аналогічний показник серед випускників традиційних шкіл.
- Центральною фігурою навчально-виховного процесу у вальдорфській школі є класний учитель, який викладає в одному класі (з 1-го по 8-й) усі загальноосвітні предмети (математику, рідну мову та літературу, фізику, ботаніку, антропологію, географію, історію тощо). Навчальний процес відбувається без підручників і методик, весь навчальний матеріал учитель використовує як єдине ціле, що поступово розгортається й формується. Немає у вальдорфській школі й оцінок. Замість них, учитель постійно дає образні характеристики різних дитячих робіт. У старших класах класних учителів замінюють учителі-спеціалісти (предметники).
- Щодня перші дві ранкові години відводять для головного уроку, на якому вивчають один загальноосвітній предмет. Протягом дня вивчення інших загальноосвітніх предметів вважається недоцільним. Опанування дисципліни протягом 3-6 тижнів становить епоху. В одному класі протягом навчального року може бути, наприклад, одна епоха з хімії, дві епохи з літератури тощо. Після вивчення когнітивних (пізнавальних) предметів методом епох настає черга для художнього, мовленнєвого циклу (малювання, музика, історія мистецтва, іноземні мови та ін.). Діти віком від чотирьох до дев'яти років засвоюють багато казок (дитячий садок і початкова школа), легенд, байок (другий клас), біблійних оповідей (третій клас), вітчизняної міфології (четвертий клас), історій про богів і героїв Давньої Греції (п'ятий клас) тощо. Багато часу відводять на спілкування, обговорення розповіді з життя і досвіду, на повчальні історії як інструмент виховання моралі.
- У вальдорфських школах вивчають предмети, нехарактерні для традиційної школи, що має на меті надати більшої естетичної та практичної спрямованості процесу навчання. Такою дисципліною передусім вважають евритмію (грец. прекрасний ритм, благозвучність, стрункість) – виконання віршів або музики за допомогою ритмічних рухів. В евритмії кожен звук постає як зримий образ, оскільки відповідає специфічному руху. Спектр занять евритмією у вальдорфських школах широкий.

- Чимала кількість відомих людей творчих професій – випускники вальдорфських шкіл. Серед них кінорежисери й кінопродюсери (Джон Полсон, Матьє Сейлер), актори (Рутгер Хауер, Дженніфер Еністон, Сандра Баллок), дизайнер автомобілів Фердинанд Александер Порше, дитячий письменник і автор «Нескінченної історії» Міхаель Енде, співачка Анджеліна Джордан, німецький скрипковий майстер Анна Катаріна Луманн, що виготовила свою першу скрипку під час навчання в школі. Таким чином, акцент у вальдорфському навчанні робиться на естетичний розвиток, формування творчих здібностей і моральних якостей дитини. Згідно з методикою, стабільний емоційний стан школяра у старшому віці дозволить йому наздогнати й випередити своїх однолітків у області шкільних предметів.
- Важливим у вальдорфській школі є трудове виховання («уроки рукоділля і ремесел»), однакове для хлопчиків і дівчаток: усі діти вчаться переплітати книги, столярувати, в'язати, ліпити з пластиліну й глини, шити ляльки або костюми для вистав. Кожна дитина повинна набути досвіду роботи у кузні, з обробітку землі, борошномелення, складання печі, випікання хліба тощо.

Отже, вальдорфська педагогічна система створює передумову для всебічного і гармонійного розвитку особистості, збереження і розвитку прихованих здібностей дитини, розкриття її неповторного індивідууму. Разом з тим, формується виховання дитини як соціальної особи, готової до співпраці з іншими людьми, яка вміє знайти своє місце в суспільстві, відчуває взаємозв'язок з природним життєвим середовищем.

Ідеї вальдорфської педагогіки багато в чому співзвучні кращим гуманістичним традиціям української педагогіки і сучасним тенденціям розвитку освіти в нашій країні. Їх запровадження може стати важливим кроком у реформуванні освіти на основі гуманістичних поглядів на природу та розвиток людини.

Література

1. Вальдорфські школи: запитання й відповіді. К.: Вид-во «НАІРІ», 2008. 236 с.
2. Загвоздкин В.К. Учебные программы вальдорфских школ. Москва: Народное образование, 2005. 528с.
3. Звіт Про завершення узагальнюючого науково-методичного експерименту всеукраїнського рівня «Розвиток вальдорфської педагогіки в Україні» (затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 15 вересня 2014 р. № 1044).
4. Іонова О.М. Образ дитини у Штайнер-педагогіці. *Історико-педагогічний альманах*: зб. наук. пр. Умань: Уман. держ. пед. ун-т ім.Павла Тичини, 2012. Вип. 1. С. 44–49.
5. Краних Э.М. Антропологические основы вальдорфской педагогики / пер. с нем. Е. Колюховой; под общ. ред. В. Загвоздкина. Київ: Генеза, 2008. 280 с.

6. Пинский А.А. Вальдорфская педагогика: Антология. Москва: Просвещение, 2003. 494с.
7. Програми для вальдорфських шкіл України: 10–11 класи / під ред. С.Г. Крамаренко. Київ: Генеза, 2012. 271 с.
8. Штайнер Р. Антропология и педагогика. Москва: Парсифаль, 1997. 128с.

Mag. Stephan Wieser,
Lecturer at the University College of Teacher Education Vienna
Department of Elementary and Primary Education
Stephan.wieser@phwien.ac.at

Dipl.-Päd. Holger Winkelmaier, BEd.,
Lecturer at the University College of Teacher Education Vienna
Department of Elementary and Primary Education
Holger.winkelmaier@phwien.ac.at

HOME LEARNING – DERZEITIGE PRAKTISCHE UMSETZUNG AN DER PH WIEN IN DER LEHRVERANSTALTUNG BEWEGUNG UND SPORT: MOTORISCHE GRUNDLAGEN

Die im Curriculum der PH Wien verankerte Lehrveranstaltung „Bewegung und Sport: Motorische Grundlagen“ wird bereits nach dem Flipped Classroom Konzept mit Hilfe von PHoodle, welches im Jahr 2019 mit dem Ars Docendi Staatspreis für exzellente Lehre prämiert wurde, unterrichtet. Wie beinahe sämtliche Sportlehrveranstaltungen ist auch diese sehr praxisorientiert, was die Modifikation der Inhalte in digitales Home learning schwierig gestaltet. Die körperlichen Aufgabenstellungen, welche nur in einer Sporthalle durchführbar sind, müssen modifiziert werden, um auch in kleinen Räumen zuhause als Einzelübungen durchführbar zu sein und den grundsätzlichen Vorgaben punkto Fertigkeiten und Fähigkeiten dennoch zu entsprechen. Unser Resultat möchten wir in diesem Beitrag präsentieren.

Ersatz für die Präsenzlehre

Aufgrund der außergewöhnlichen Situation ist der derzeitige Präsenzunterricht ausgesetzt. Sobald im Verlauf des Semesters die Präsenzlehre wieder aufgenommen wird, sind nur Aufträge der entfallenen Präsenztermine zu erledigen. Sollte dieses Semester die Präsenzlehre komplett entfallen, so sind alle Arbeitsaufträge zur Gänze zu erfüllen. Die folgenden Punkte 1 - 3 sind zu dem jeweiligen Termin zu er- und bearbeiten. Punkt 4 ist als Ersatz zur praktischen Abschlussprüfung in einer Sporthalle online zu absolvieren.

1. E-Learning-Kurse

Zu jedem Termin ist eine umfangreiche Vorinformation zu den jeweiligen Themenbereichen per PHoodle zu bearbeiten.

2. 2 Übungs- bzw. Spielbeschreibungen

Um eine gemeinsame Sammlung von Spielen bzw. Übungen zu erstellen, sind die Studierenden angehalten themenspezifische Inhalte in ein vorgefertigtes Template in die NextCloud hochzuladen.

3. Praktische Übung als Video: